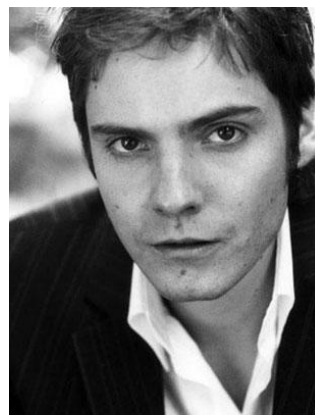

1. James Puckleyd, briti kirjanikku, advokaati ja leiutajat tuleb pidada meheks, kes konstrueeris esimese kuulipilduja. Tema 1718. aastal patenteeritud relv töötas revolvriga sarnasel põhimõttel: toru otsa oli kinnitatud 11 laenguga silinder ja seda keerati vändast, et järgmine laeng satuks toruga kohakuti. Kuid see pole veel kõik – Puckley tegi oma niigi revolutsioonilise disainiga relvast veel kaks versiooni. Esimene neist oli mõeldud sõdimiseks kristlastega, see lasi ümmargusi kuule. Teine, mis lasi kandilisi kuule, oli mõeldud sõdimiseks XXX-ga, sest Puckley uskus, et kandilised kuulid tekitavad mitte ainult rohkem, vaid ka tõsisemaid vigastusi, ning see pidi omakorda XXX veenma kristliku tsivilisatsiooni ülimuslikkuses. Milline rahvas käib XXX asemele?

2. Kes on see Hispaanias sündinud näitleja? Ta saavutas tuntuse juba lapsena kui võitis lugemisvõistluse, mille kaudu sai ta kuuldemängu- ja dubleerimisrolle Lääne-Saksa ringhäälingus. Rahvusvaheliselt sai tuntuks rolliga filmis "Hüvasti, Lenin! ", mille eest ta sai ka 2003. aastal Euroopa filmiauhinna. Hiljem mänginud filmides "Vääritud tõprad", "Viies võim" ning 2013. aasta linateses "Kiirus" (Rush), kus kehastas vormelisõitja Niki Laudat.

3. Näete pilte fenomenist, kus inimaju loob keskkonnast leitavate tundemärkide alusel kujutluspildi talle tuttavatest objektidest (näiteks Jeesus, nägu vms). Kuidas sellist fenomeni nimetatakse?

4. Eelnenud küsimuse peale tekkinud meeolus sobib küsida, et mille kohta mõtles vanarahvas välja järgmise mõistatuse: "Peni haugup, perse paugup, sittamulk sõelup sõklit"? Esimese sellise ehitas 1786. aastal Šotimaal Andrew Meikle, 11 aastat hiljem jõudis see ka Eestisse, kuid tavaliseks muutus siin alles 20. sajandi alguses.

5. James Krüssi salm räägib temast (kuigi lihtsalt nimepidi, järjekorranumbrit täpsustamata), et "XXX oli kuningas, see, kes merd kord piitsutas." Kui Herodotose juttu uskuda, siis läks tolle kuninga inseneriplaan pärast seda tobedat toimingut korda -iseasi, et pikemas perspektiivis see tema ettevõtmisele edu ei toonud. Herodotos ja Krüss ei ole ainsad kultuuriinimesed, kes on tema vastu huvi tundnud: ta on keskne tegelane ühes Aischylose tragöödias ja Händel tegi lausa temanimelise ooperi, kust on pärit ka kuuldav tema aaria Jussi Björlingi esituses. Arvutimängude huvilistele on ta vast tuttav oma rahva juhina "Civilizationi" sarjas. Kes (nimi + number)?

6. "Vaata kui panen sind laulu sisse, siis sa ei saa sealt kunagi välja". Aga mitte selle lause autorit ei taha me teada. Lihtsalt tänu rahvasuus levinud laulule teame nii mõndagi tegelast nimepidi, kes muidu eelkõige sügavama ajaloo huviga isikutele tuntud oleks. Küsimegi Vene kindralit, Buhhaara ja Türgi sõja veterani, Vene sõjaministrit 1898-1904, keda muu hulgas peetakse ka vastutavaks Jaapani sõjas saadud häbistavate kaotuste (nt Mukdeni ja Liaoyangi lahingud) eest, aga kes rahvalaulu andmetel olnud üpris frivoolsete kommetega. Pärit on ta muide Pihkva kubermangust, seega naabrimees. Kes?

7. Künoloogilises aretuses (aga mitte ainult) on üks ebasoovitav omadus: krüptorhiidsus. Kui see pole aasta pärast kadunud, peab müüja ostjale müügihinnast kolmandiku tagastama. Mis on krüptorhiidsus?

8. Maailma reisilennukite turg on üsna kitsas - mis sest et inimesed lendavad üha enam. Suurte lainerite turul domineerivad Boeing ja Airbus, regionaallennukite turul brasiillaste Embraer ja kanadalaste Bombardier. Vähesel määral toodavad regionaallennukeid ka Venemaa (Sukhoi ja Iljušin), Ukraina (Antonov) ja Hiina (Xi'an). Ülejäänud tootjad on kas pankrotistunud (nt Fokker) või lihtsalt loobunud (nt SAAB).

Ometi on regionaallennukite turul ka kolmas tegija, Prantsuse-Itaalia ühisfirma, mis on tootnud 1980ndate lõpust alates üle tuhande turbopropeller mootoriga reisilennuki. Selle firma nimena on kasutusel kolmetäheline lühend, mille saab asjatundmatu kuid keeleoskaja inimene lihtsalt tuletada. Muide, selle firma lennukiga on võimalik näiteks Tartust Helsingisse sõita. Mis firma?

9. All on kahe Eesti instituudi logod, milliste? (1 õige – 1 p, vastusele number juurde!)

1.

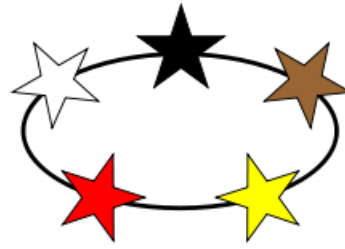

2.

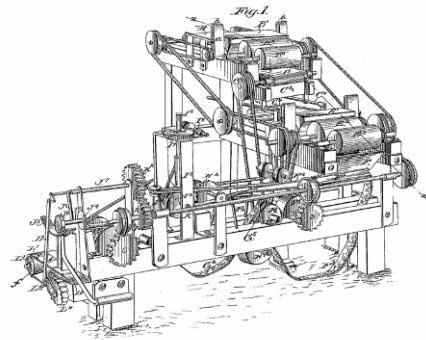
10. *Cananga odorata* on Filipiinidelt pärit puu, mille nimi tähendab tagalogi keeles "metsikut", "haruldast". Nagu ladinakeelsest nimestki aru saada võib, tuntakse puud just tema aroomi tõttu. Selle puu essents on kasutusel parfümeerias ja aroomiteraapias, seda usutakse leevendavat kõrgvererõhutõbe ja parandavat nahaprobleeme, lisaks peetakse seda, nagu hästi lõhnavaid asju sageli, ka afrodisiaakumiks. Madagaskaril on see üks levinumaid jäätisemaitseid (umbes nagu meil vanilje), Indoneesias heidetakse selle puu õisi äsjaabiellunute voodisse. Meil võib selle puu nime kuulda eelkõige šampoonide ja ihupiimade reklaamides. Mis puu?

11. Selle riigi rahvaarv on u 500 000, pindalalt on ta aga Eestist üle 3,5 korra suurem. 37% elanikest on Hindustani päritolu, 31% kreoolid, 15% jaavalased, 10% maroonid. Rahvagruppe jagatakse ka nahavärvide järgi pruunideks, mustadeks, valgeteks, kollasteks ja punasteks. Riigi endine lipp (1959-1975) näeb välja selline nagu kõrvaloleval pildil. Mis riik?

12. Okazaki fragmendid on saanud oma nime jaapanlase Reiji Okazaki ja Kiwako Sakabe tehtud 1966. aastal avaldatud uurimistöö autori järgi. Tegemist on objektidega, mis osalevad ühes erakordselt olulises protsessis. Loeme õigeks vastuse, mis sisaldab selle protsessi täpset nime või vastuse, millest Okazaki fragmendid koosnevad.

13. Mille valmistamise masin on kõrvalpildil? Alates 17. sajandist, mil need papelate nime all tuntud tooted Hispaaniast Prantsusmaale levisid ja seal tänapäevase nime said, kuni 19. sajandi keskpaigani oli neid valmistatud käsitsi. Käsitsi tootmine ei suutnud aga 1870ndatel rahuldada kõvasti kasvanud tarbimist – üks kogenud meister suutis valmistada vaid neli tükki minutis – ning 1875. aastal pakkus firma Allan & Ginter Richmondis Virginia osariigis 75 000 dollarit preemiat sellele, kes leiutab nende toodete valmistamise masina. Kooliõpetaja James Albert Bonsack võttis vedu, lõpetas töö koolis ja asus leiutama ning 1880 oli tal esimene töötav prototüüp (pildil) valmis, mis väljastas 200 tükki minutis. Siiski teevad mõned neid tooteid käsitsi ka tänapäeval.

14. Kõik teavad kirjandusest kindlasti seda meesterahvast, kes liigest romaanide lugemisest segi keeras, sest et ta võttis neid liiga tõsiselt, ja endale don Quixote nimeks võttis. Teda me ei küsi. Aga kirjandusklassikas on ka üks naisterahvas, kes saab samamoodi romaanidest ettekujutuse, kuidas elu peaks käima, pettub selle tõttu oma abielus, võtab ette armuafääre, millest ta loodab alati liiga palju, ning kui on romaanikangelannale väärilise luksusega lootusetult suuri võlgu teinud, tapab ennast lõpuks arseeniga ära - ja isegi see ei õnnestu tal piisavalt stiilselt. Temast pajatava skandaalse teosega murdis autor lahti romantismist; küllap samastas ta endise romantikuna end tublisti peategelasega, sest on teada, et ta ütles peategelase kohta "See olen mina". Autor ja teos? (1 õige 1 p)

15. Mis ansambel esineb? Laulja nime eest 1 punkt.

16. Millise riigi meeskond hoiab jalgpalli maailmameistrivõistluste kvalifikatsioonimängude arvestuses mitut rekordit: kõige rohkem peetud mängu (141, 2. kohal Costa Rica 140 mänguga), kõige rohkem võite (92, jällegi Costa Rica 2. kohal 68 võiduga), enim löödud väravaid (376, 2. Austraalia 286 väravaga) ja kõige parem väravate vahe (+272, 2. Austraalia +203)?

17. Kes on see 1940. aastal sündinud eesti arhitekt, kes kogus tuntuks ennekõike Eesti Maaehitusprojektis ja EKE Projektis. Tema loomingut on nimetatud totaalseks arhitektuuriks, mis oma ümbrust täielikult kontrollib. Tema loomingus puudub valjuhäälnelne „vaata mind!“-kuulutus, kuid tema ehitistes on jõulist veenvust kaugelt rohkem kui enamikus teistes Eesti ehitistes. Tema stiili näited on Rapla KEK-i haldushoone ning Lenini-nimelise kolhoosi kontorihoone Kobelas Võrumaal (praegu Linda rahvamaja). Tänapäeval vahest kõige tuntuma hoone jätame siinkohal nimetamata.

18. Millega läks ajalukku 7-aastane Armi Metsäpelto, kes sai surma 30. novembril 1939 Helsingi autobussijaamas?

19. Seda asulat mainib esimest korda araabia geograaf Abu Abdullah al-Bakri oma 1095. aastal ilmunud raamatus. 16. sajandil külastas asulat Veneetsia kaupmees Gaspero Balbi ja märkis asula ära kui pärlipüüdjate elukoha. Kuid alles 1799. aastast leiab asula mainimist kui linn. Praeguseks on kasvanud üle 2 miljoni elanikuga linnaks, kellest üle poolte on hindu rahvusest. Linnas asub pindala poolest maailma suurim kaubanduskeskus, samuti suurim täielikult inimese rajatud sadam; seal asuvad mitmete ülemaailmsete meedia (Reuters, CNN, AP jt) ja IT firmade (IBM, Microsoft, Oracle jt) regionaalsed peakorterid, tööstusest vabad piirkonnad nimega XXX Media City ja XXX Internet City (XXX asemel linna nimi). See on turistide arvult maailma 7. linn. Mõned tuntud faktid selle linna kohta on ses loetelus nimme puudu. Mis linn?

20. Üks Ida-Rootsi linn on muidu igati soliidne linn – Norrlandi vanim linn, oma kõrgkooli, hoki- ja jalgpallimeeskonna, elava kultuurielu ning isegi oma kohvimargiga (mis kannab linna ladinakeelset nime). Aga viimasel ajal teatakse teda enam ühe kurioosse kombe tõttu: linnavalitsus algatas seal 1966. aastal õlgedest jõulusoku püstitamise traditsiooni, aga sellele järgnes kohe üks omaalgatuslik ja illegaalne traditsioon, nimelt jõulusoku põletamine, mida on praeguseks õnnestunud teha juba 27 korda. Mis linn?

21. BBC saatesarja "100 Greatest Britons" (ehk sada mõjukamat britti), kus televaatajate hääle alusel reastati tuntud poliitikuid, kultuuritegelasi, sportlasi ja sõjamehi, formaati müüdi edukalt paljudesse riikidesse. Üllatuslikult või mitte, aga enamasti kippusid televaatajate hääled kõigis riikides minema 20. sajandi poliitikutele. BBC originaali võitis Churchill Bruneli ja printsess Diana ees, Saksa sarja võitis Lääne-Saksa legendaarne kantsler Adenauer Martin Lutheri ja Karl Marxi ees. Soomlaste lemmik oli muidugi Mannerheim, prantslastel de Gaulle ja lõuna-aafriklastel Mandela. Millise riigi televaatajate favoriit oli aga Tommy Douglas?

22. Kõrvalolevate piltide autori isa on samuti kunstnik, tema abikaasa on lasteraamatute illustraator ja ka ta ise on pälvinud lasteraamatute illustratsioonide eest mitmeid auhindu. Oli ka 2005. aastal ETV vaheklippide autor. Kes (eesnimega)?

23. Põhjamaade suurim börsil noteeritud firma turukapitalisatsiooni poolest on aastaid olnud Statoil (turuväärtus 77 miljardit USA dollarit Financial Timesi detsembris koostatud tabeli põhjal), kuid mullu jõudis Norra energiafirmale päris kannule Taani ravimifirma Novo Nordisk, maailma suurim insuliinootja (74 mrd dollarit). Kolmas suurim põhjamaine börsifirma (52 mrd dollarit) ei ole aga pank, vaid hoopis jaekaubandusettevõte, mis on esindatud ka Eestis. Tihti ka lühendi järgi tuntud firma asutas 1947. aastal Erling Persson. Mis ettevõte?

24. Kreeka filosoof, eluaastad 341–270 enne Kristust, omanimelise koolkonna rajaja. Ta pidas oma koduaias kooli, mille nimi oli lihtsalt Aed, mis oli ühtlasi üks esimesi filosoofiakoole, kuhu ka naise ja orje vastu võeti. Temanimeline on kuulus paradoks sellest, et kui jumal on hea ja ühtlasi kõikvõimas, miks siis halb on üldse olemas. Muu hulgas olid tema peamised ideed näiteks sellised:

- lõbu (mõnu) ja valu on hea ja halva mõõt
- jumalad ei tunnusta ega ka karista inimesi
- püüelda tuleks hingerahu (kr.k *ataraxia*) poole, mis on ennekõike valu, kannatuste ja hirmu puudumine

Kes?

25. Muusikaküsimus. 2000. aastate algul oli sel meesnäitlejal bänd nimega "Sääsed", mis erilist kuulsust ei saavutanud ning tänapäeval leiab mängimist peaaegjalikult Kivirähki ja Juure "Rahva Omakaitse" saates R2-s. Kuigi kõlapildist ei pruugi seda aimata, siis ansambli liikmete hulka kuulusid ka sellised tuntud muusikaproduktendid nagu Meelis Meri ja Sten Sheripov. Küsitav meesnäitleja on teinud rockstaarina etteaste ka eesti kinolinal. Kes?

26. Peterburis käinud inimesed teavad kindlasti sealset Singeri maja (ehitatud 1902-1904), kus kunagi asus kuulsa õmblusmasinafirma Venemaa esindus ja nüüd on raamatupood. Küsime midagi lihtsat: kes on hoone nurgatorni kaunistavate skulptuuride autor?

27. See 31. märtsil 1939 sündinud teadlane ja kirjanik valiti 1991. aastal suure ülekaaluga (86,5%) demokraatlikel valimistel oma riigi riigipeaks. 1992. aastal ta kõrvaldati võimult. 1993. üritas ta oma positsiooni riigis taastada, kuid see ebaõnnestus ning ta hukkus ebaselgetel asjaoludel või sooritas enesetapu sama aasta viimasel päeval. Tema põrm maeti 24. veebruaril 1994 Groznõisse, kus haud vajus unustusehõlma. 2007. aasta alguses leiti see uuesti üles ja Ramzan Kadõrovi algatusel saadeti kodumaale, kus see juba austusavalduste saatel maha maeti. Kes oli see riigimees?

28. USA aktsiaturul kaubeldavatel aktsiatel on enamasti kahe- kuni neljatähelised lühendid ehk *tickerid*, harva pikemad. Mõnel üksikul aktsial on ka ühetäheline *ticker*, enamasti on need tuntud ja ajalooa firmad. Näiteks Fordi aktsia kaupleb F tähe all, Citigroup'i lühend on C, AT&T-I T, krediitkaardifirmal Visa V ja Macy'se kaubamajadel M. Mis firma aktsia lühend on K? Vihjeks nii palju, et selle toiduainetööstuse toodang on kõigil kontinentidel tuntud ning Eestiski üsna tavaline.

29. Küsime perekonnanime, mida jagavad kaks omajagu erinevat tegelast: üks on päriselt elanud, teine on fiktiivne; üks oli Shakespeare'i kaasaegne, teine tegutses 1940. aastatel; üks - näitekirjanik, teine detektiiv; üks nägi arvatavasti välja nagu selline nunnu poisu (pildil), teine oli ükskord näiteks Humphrey Bogarti nägu. Ühine omadus oli neil see, et nad sattusid pahandustesse ja nii leidiski üks neist oma otsa pussitamise läbi, teine sai sageli lihtsalt peksta. Mis nimi?

30. Küsime Eesti sõjaväelast, kolonelleitnanti, taastatud Kaitseliidu Tartu Maleva esimest pealikku (1960 – 2014), 1993-97 teenis Kuperjanovi jalaväepataljonis. Tegevteenistusest lahkununa tegeles sepatöö ja eksperimentaarheoloogiaga, valmistas ehteid - muinasleidude koopiaid. Temaga sama perekonnanime kandis EK(b)P KK I sekretär aastal 1940-41. Kuna tegemist on legendaarse tartlasega, annab sõjaväelase kohta ebatüüpiliselt 2 punkti ka ainult hüüdnimega vastus.

31. Tema (19. mai 1890 – 2. september 1969) järgi on nimetatud ta kodumaa suurim linn. Nooruses töötas ta kokana aurulaeval, ettekandjana, autotehases brigadirina, ajakirjanikuna ja paljudes muudes ametites; elas New Yorgis, Pariisis, Guangzhous (Kantonis), Milaanos, Moskvas ja veel mitmes muus kohas. Prantsuse kommunistliku partei asutajaliige 1921 (sellest ajast ka tema kõrvalolev foto). 1940 võttis endale nime mille all sai ka laiema tuntuks, kombineerides oma kodumaal tavalise perenime kahe eesnimega, mis koos tähendavad tõlkes umbes et "tema kes on saanud valgustatud". Kes?

32. Kes? Eesti graafiline disainer (sünd 1960), kelle loomingu põhiosa moodustavad erinevad logod – kõrval stiilinäidetena Kaubamaja 1997, lugemisaasta 2010, Euroopa kultuuripealinn Tallinn 2011 postmark. Tuntust on ta kogunud ka raamatu-kujundajana, spetsialiseerudes just ajalooramatutele. Huvi ajaloo vastu on nüüdseks päädinud ka autorlusega. Nii ilmus 2012. aastal tema sulest raamat "Nugiseks. Ühe Rüütliristi kavaleri elutee kroonika" ning 2013. aastal "Maitla. Ühe Rüütliristi kavaleri elutee kroonika".

lugemisaasta2010

33. See vein on üks herrestest ehk šerridest; tumedam kui *fino*, millena ta oma eluteed alustabki, kuid ta ei valmi *fino*'le omase pärmikihi ehk *flor*'i all: *fino*'st saab see jook kas siis, kui *flor* jääb korralikult moodustumata või see tapetakse sihilikult kangema alkoholi lisamisega, nii et vein saab rohkem oksüdeeruda. Vein on meeldiva pähklise maitse ja vägeva kirjanduslik kuulsusega: "Babette'i pidusöögis" serveeritakse seda kilpkonnasupi juurde, lisaks on ta lausa nimikangelane ühes kuulsas 1846. aastal ilmunud novellis. Mis on veini nimi?

34. Millega tegeleb veksilloloogia? Sellealaseid teadmisi läheb mälumängus suhteliselt sageli vaja.

35. Sarja nimegelane figureeris algul "Beavise ja Butthead'i" sarjas kontrasti mõttes kui väga intelligentne ja sarkastiline suurte prillidega tüdruk, kes pole üle mitte ainult oma lollidest klassikaaslastest, vaid ka enamikust õpetajatest. Teglane osutus nii elujõuliseks, et MTV leidis, et temaga võiks omaette sarja käima lükata, ja see osutus küllalt populaarseks, et teenida 1997.-2002. aastal ära viis hooaega ja kaks pikemat filmi. Tegevuspaik on Lawndale, üle-elu-äärelinlik äärelinn. Kuulete ka tunnusmuusikat. Mis sari?

36. Kes on see popmuusik ja näitleja ning mis ansambliga ta esineb? Pälvis oma osatäitmise eest filmis "Elujanu" (Dallas Buyers Club) ka 2014. aasta parima kõrvalosatäitja Oscari. Tema ansambel on tulemas ka käesoleva aasta juulikuus Eestisse. 1 punkt näitleja nime, 1 punkt ansambli eest.

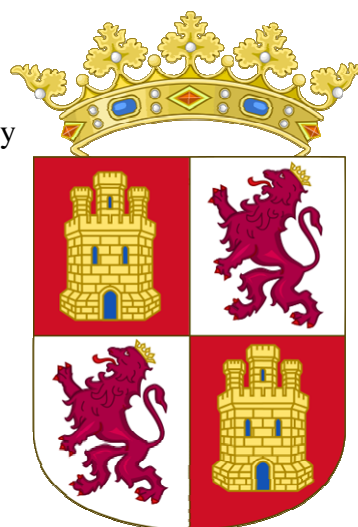

37. Johannes Kotkas oli mitmekülgne mees ja tegeles spordis ka muu kui maadlusega, kusjuures edukalt, tulles korra NSVL kergejõustikumeistrivõistlustel koguni kullale. Mis alal?

38. Neid on kolme tõugu - karvasjalad, võigunahad ja jässud. Karvasjalgu on kõige rohkem, nad eelistavad elada käikudes ja urgudes, elupaik, mida nende olevustega kõige rohkem seostame. Mis puutub jässudesse, siis neile meeldib elada jõgede läheduses, kuigi need olevused üldiselt vett pelgavad. Võigunahku võib aga leida kõige enam metsadest. Olevused elavad keskmiselt saja aastaseks, kuid on täheldatud ka 130 aasta vanuseid indiviide. Lisaks sellele on tähelepanuväärne üks isend, kes elas koguni umbes 589 aastaseks. Mis olevustest on jutt?

39. Millega tegeleb OÜ Jumalikud Ilmutused?

40. Heraldikas antakse teinekord üsna läbinähtavaid vihjeid omaniku kohta vapil kujutatud loomade, esemete, rajatiste jms-ga. Nt Shakespeare'i vapil on piik (*spear*), Guy VIII, kes oli tuntud kui *le Dauphin*, vapil on delfiin. Millise Hispaania autonoomse piirkonna vapp on selline:

Vastused

1. Türklased
2. Daniel Brühl
3. Pareidoolia
4. Rehepeksumasin
5. Xerxes I
6. Aleksei Nikolajevitš Kuropatkin
7. Peitmunandilisuus
8. ATR (Aerei da Trasporto Regionale või Avions de Transport Régional)
9. 1. Tervise Arengu Instituut, 2. Eesti Keele Instituut
10. ilang-ilang, ka ylang-ylang
11. Surinam
12. DNA replikatsioon; DNA. Tegemist on u 150 - 2000 nukleotiidist koosnevate fragmentidega, mis tekivad DNA replikatsioonil vastasahela sünteesi käigus
13. Sigarett
14. Gustave Flaubert, "Madame Bovary".
15. Aphrodite's Child (laulja Demis Roussos)
16. Mehhiko
17. Toomas Rein
18. Esimene Talvesõja ohver
19. Dubai
20. Gävle (kohvisort Gevalia)
21. Kanada. Tommy Douglas oli Saskatchewan provintsi kauaaegne peaminister ja Kanada tervisekindlustusprogrammi Medicare autor.
22. Jüri Mildeberg
23. H & M (Hennes & Mauritz)
24. Epikuros
25. Juhan Ulfsak, rokkar Zäk filmis "Seenelkäik"
26. Amandus Adamson
27. Zviad Gamsahurdia
28. Kellogg
29. Marlowe
30. Meelis Säre (Vanakaru)
31. Ho Chi Minh
32. Heino Prunsvelt
33. Amontillado
34. Liputeadus
35. Daria
36. Jared Leto, Thirty Seconds To Mars
37. Vasaraheide (1943)
38. Kääbikud
39. Kirjastamisega. Juht (:):kivisildnik
40. Castilla-León (Hispaania Castilla y León)

Küsimused Reet Ruusmann, Külli Kressa, Hardo Lilleväli, Aivar Õepa, Toomas Krips